

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. дсн Анна Иванова Мантарова,
Институт по философия и социология при БАН,
на дисертационен труд
за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
по професионално направление

3.1 Социология, антропология и науки за културата
на тема

„ВКЛЮЧВАНЕ НА ДЕЦА СЪС СОП В ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНИТЕ УЧИЛИЩА НА РЕПУБЛИКА ГЪРЦИЯ“

“INCLUSION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL
NEEDS IN MAINSTREAM SCHOOLS IN THE REPUBLIC OF
GREECE”

с автор

ЕЛИСАВЕТ АПОСТОЛОС КАМАТАКИ

Основание: Заповед 1062 от 22 април 2026г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ за назначаване на Научно жури.

Общо описание на представените материали

Заедно с дисертационния труд (на английски език) е представена и автобиография по европейски образец, и автореферат на български и английски език.

От автобиографията се вижда, че Елисавет Каматаки има магистърска степен „Обучение на деца със специални образователни потребности“ от Университета в Никозия. Преминала е няколко семинара, между които за обучение на възрастни, за интеркултурно образование и др., което ѝ е позволило да си изгради една по-широка и многопланова визия за образованието и процесите в него. Вече деветнадесет години тя работи като преподавател в средно училище, като последните осем години е се занимава с деца със СОП, което безспорно ѝ е дало възможност да се запознае обстойно с проблемите „отвътре“.

Каматаки е представила дисертационен труд в обем от 242 страници (на английски език), включващ Списък на фигурите (52бр.), Списък на таблиците (59бр.), същински текст, състоящ се от теоретична част (една глава) и изследователска част (две глави), Заключение, Използвани източници – 205 заглавия и две Приложения – Приложение 1 Въпросник за учители на английски и гръцки език и Приложение 2 Въпросник за родители на деца със СОП, записани в общообразователни училища (на английски език).

Библиографията е изключително богата. Съдържа 205 източника – научни публикации, документи, публикации и материали на международни организации – ООН, UNESCO, СЗО и др..

Авторефератът отговаря на нормативните изисквания и установените стандарти и в структурен, и в съдържателен план. Дисертантката е съумяла добре да обобщи и представи основните моменти в дисертацията, акцентирайки на главните изводи и изследователски резултати.

Приносите са коректно формулирани.

Посочени са три публикации по темата на дисертационния труд.

Съдържателен анализ на дисертационния труд и постиженията на кандидата

В **увода** авторката маркира комплексния и многопланов характер на проблема за обучението на децата със СОП, ситуиран на пресечната точка на теория на образованието, политика и практика и именно като такъв го прави фокус на своето интердисциплинарно изследване.

Актуалността и важноста на предприетото изследване, целящо да представи сложността на приобщаващото образование в гръцкия контекст, авторката вижда в две насоки – академична (теоретична) и практическа. В теоретичен план приобщаващото образование се интерпретира като продукт на трансформативен подход, произтичащ от принципите на равенство, участие и уважение към многообразието, характерни за социалната държава. При този подход училището се предифинира като пространство за всички и се размиват границите между общото и специалното образование. В практически план авторката вижда приобщаващото образование като най-сериозно предизвикателство пред образователната реформа в Гърция.

В Увода авторката дефинира основния изследователски проблем на своя дисертационен труд - продължаващото несъответствие между законодателната рамка, която насърчава приобщаването на деца със СОП и неравномерното му прилагане в гръцките училища. Изборът на интердисциплинарен характер на изследването – базирането му на социологията и в частност на социология на образованието, теория на приобщаващото образование, концептуализация на уврежданията и теория на образованието и на образователните политики, се обосновава с комплексния характер на проблема.

По-нататък в увода са представени целта на изследването, задачите, хипотезите, методите, които ще се използват.

Основната **цел** е да се предостави цялостен анализ на приобщаването на деца със специални образователни потребности (СОП) в масовите училища в Гърция, като анализира съответните теоретични концепции и проучи практическите форми на прилагането им. Чрез този многостранен подход, изследването да предложи базирани на доказателства изводи, които да допринесат за разработване на политики и образователни практики.

Целта прецизно и изчерпателно е декомпозирана в отделни **задачи**, чрез решаването на които ще се реализира.

1. Да се прегледат теоретичните и концептуалните рамки, които са в основата на приобщаващото образование и специалното образование.
2. Да се проследи историческата еволюция и законодателното развитие на специалното образование и приобщаването в Гърция.
3. Да се изследват нагласите на учителите, тяхната самоефективност и възприеманите предизвикателства при прилагането на приобщаването.
4. Да се проучат институционалните, административните и системните подкрепи, достъпни за учителите.
5. Да се сравнят количествените и качествените резултати, за да се формулират препоръки, основани на доказателства, за образователната политика и практика.

В увода са формулирани и пет релевантни на целта и задачите хипотези:

По-нататък са представени използваните методи за набиране на емпирична информация – количествени и качествени – анкета сред учители в

гръцките начални и средни училища и полуструктурирани интервюта с родители на деца със СОП.

Дефинирани са ограниченията на изследването – възможност за влияние върху отговорите на социална желателност, субективност, обусловена от индивидуалната осведоменост, невъзможност да се достигне представителност.

Специално следва да се даде висока положителна оценка на избора на интердисциплинарен подход за осъществяване на изследването и съчетано използване на количествени и качествени методи за набиране на информация. Именно интердисциплинарният подход е това, което може да даде адекватна многопланова и задълбочена картина на проблема. Комбинирането на количествени и качествени методи позволява да се вникне в дълбочина и да се очертаят, макар и ориентировъчни, количествени параметри.

Също така следва да се каже, че така формулирани задачите обхващат широк спектър различни по същността си аспекти на проблема и реализацията им ще даде една многостранна картина, която да обогати теорията и да допринесе за прилагането на подходящи практики.

Първата теоретична част на дисертацията се състои от една **глава, озаглавена „Литературен обзор“**, която дава теоретичния фундамент на изследването. Отделните ѝ части имат различен характер в зависимост от конкретния предмет на анализ.

В първата част **„Концепцията за специалното образование“** след като в исторически план се прави преглед на промяната в третирането на хората с увраждания, се извежда връзката с вярванията и ценностите и с развитието на обществото като цяло.

Във втората част „Развитие на специалното образование в Гърция“ се прави обзор и оценка на развитието на образованието за деца със СОП в Гърция и се констатира, че в сравнение с други европейски страни държавната грижа и социалната подкрепа за образованието на тези деца има известно изоставане. Идентифицирани са и основни обективни и субективни фактори за това неравномерно и с относително бавни темпове развитие. Очертан е социалният контекст - политическата ситуация в годините, диктаторските режими, гражданската война, образователната политика, недостатъчно сътрудничество между институциите, занимаващи се с хора с

увреждания, предразсъдъци в обществото, липса на специфична подготовка на учителите.

Авторката обособява отделните етапи на това развитие и проследява направеното през всеки от тях. Спира се подробно на нормативните актове, които поправят пътя към влизане на децата със СОП в общообразователните училища. Подробно разглежда периода след 1990 година, когато гръцката нормативна база се хармонизира с европейското законодателство и практики. Като друга ключова година е откритоена 2012, когато Гърция ратифицира Конвенцията за правата на хората с увреждания на ООН и това дава осезаем тласък за предприемане на сериозни стъпки за оптимизиране на обучението на деца със СОП.

Третата част „Законодателство, уреждащо специалното образование и обучение“ поставя специален акцент на Закона от 1981г., като показва ключовата му роля и положителните му следствия по отношение на обучението, социалната интеграция и професионалната активност на хората с увреждания. Същевременно са изложени и критиките към закона, а именно делене на учениците и маргинализиране на тези с увреждания.

Като друг съществен момент е посочен нов закон от 1985 година, който вмениява на държавата определени функции и води до редица практически промени – напр. учебници на брайловата азбука, изучаване на чужди езици и пр.

Сериозни нови стъпки авторката вижда с приетите през 2000 и 2008 година закони и наред с положителния им принос, идентифицира и слабостите им (паралелно функциониране на специалното образование, прекалена централизация и др.), които имат задържащ ефект по отношение на получаването на адекватно образование на децата със СОП.

Представени и анализирани са и институционалните структури, техните функции и отговорности.

Част 4 **„Концептуален подход към уврежданията“** е посветена на различните модели за уврежданията (медицински, социален, базиран върху правата, като негово продължение), които са фундамент на политиките. Предвид темата на дисертацията е представен анализ на моделите от гледна точка на обучението на деца със СОП. Авторката приема заключението, че базираното на медицинския модел създаване и функциониране на специални училища не е помогнало на учениците с увреждания, а обратно – затвърдило е

неспособността на образователната система и училищата да осигурят равни образователни възможности на всички деца, включително деца с увреждания. По този начин образованието на ученици с увреждания в специални училища е създавало условия за социално изключване и не е осигурило равен достъп до социални блага за всички ученици.

Обратно, при модела, който поставя в центъра правата, се обръща централно внимание на правото на образование и именно в тази насока импликациите на този модел са особено значими. Изводът на авторката е, че базираният върху правата модел подкрепя образователния подход, който вижда многообразието по-скоро като ресурс, а не като проблем.

В част 5 „Уточнение на термините: Интеграция – Приобщаване – Съвместно обучение“ подробно се разглеждат терминологични въпроси. Очертава се различието между интеграция, като по същество едностранен процес и приобщаване, като двустранен процес и се изяснява същността на приобщаващото образование, което по същество предполага необходимост от радикални промени от страна на училището.

Шестата част, озаглавена „От интеграция към приобщаване. Добри практики“ представя трите типа (по-скоро равнища) на интеграция – първа - в специални класове в училищата, втора - в отделни класове, но при което децата имат възможност да комуникират и взаимодействат по време на почивки, събития, екскурзии и трета - функционална интеграция – всички ученици имат една и съща програма.

Изложени са принципите, на основата на които от 90-те години приобщаването става освен концепция, и тенденция в образователните практики.

Много подробно са разгледани добрите примери на Финландия с тристепенна подкрепа – обща, интензивна и специална, включваща мултипрофесионално сътрудничество и индивидуализирано планиране, и на Италия – с ресурсен учител, работещ наред с основния и при институционализирана споделената отговорност. Изведени са основните елементи на тези добри практики, които способстват за постигането на положителни резултати, като специално внимание е отделено на специализираната подготовка на учителите.

Като естествено продължение се явява 7 част „Условия за образователно приобщаване на ученици с увреждания в масовите

училища“. В нея , на базата на обзор на ногобройни публикации са изброени широк спектър разнородни условия – възприемането на различията, обучение и квалификация на учителите, опит на училището като цяло, нормативни промени, промяна в отношението и атмосферата, сътрудничество с общността и семейството.

В част 8 „Ползи и трудности на приобщаващото образование“ подробно са разгледани ползите за учителите, за учениците (с и без СОП), за общностите в различни аспекти. Специално е акцентирано на особено съществени ползи за децата с оглед вписването в социума - за тези със СОП по линия на междуличностното общуване, в емоционален план, в поведението. За другите деца – приемане на многообразието като нормална среда.

Идентифицирани са трудности от различно естество – психологически, системни и логистични (необходимост от достатъчно ресурси – материални, времеви, информационни).

Специално внимание е отделено на необходимостта от допълнително обучение на учителите, чиято самооценка за степента на подготвеност и увереността са от съществено значение за успеха в работата.

Същевременно не са игнорирани и тезите, че адаптирането към възможностите на децата със СОП повлиява отрицателно обучението на другите ученици, от което се извежда ключово предизвикателство - така да се преподава, че да се осигури приобщаващата класна стая да е интелектуално стимулираща за всички ученици

Част 9 „Родителски нагласи към приобщаващото образование: подкрепа, опасения и последици“ извежда и обосновава твърдението, че приобщаването не трябва да се разглежда като статично решение за настаняване, а по-скоро като непрекъснат процес на диалог, сътрудничество и усъвършенстване, в който родителите са основни партньори. Въз основа на обзор на редица проучвания са обобщени факторите, които детерминират отношението на родителите към приобщаващото образование и са очертани критичните зони, които изискват системно внимание.

Опирайки се на предишни работи, в **част 10 „Стратегии за създаване на успешно приобщаване“**, авторката извежда необходимите условия за успешно прилагане на приобщаващо образование. С оглед сложността и

многоизмерността на процеса е направен извод за необходимостта от интегриране на редица взаимосвързани стратегии. В качеството на ключов акцент е определено системното обучение на учителите, което да увеличава тяхната компетентност.

Част 11 „Концепцията за обучение в специалното образование“ с използването на вече осъществени изследвания и на базата на мнения на учители е очертано от какво обучение имат нужда учителите. Острата необходимост от него е обоснована с недостатъчната подготовка на педагогическите кадри в тази тясно специализирана област и с нарастващия брой такива деца в общите училища вследствие на новата политика.

Втората част – Изследователска, се състои от две глави. Първата от тях – **глава 2**, е озаглавена **„Емпирична методология“**.

В нея много професионално и прецизно е представен дизайнът на проведените от авторката две емпирични изследвания. В отделни части последователно са изложени целта, изследователските въпроси и хипотези, методите за набиране на информация, описана е извадката, аргументирана е надеждността и валидността на изследването, дадени са въпросниците за анкета и интервю, описано е теренното изследване.

След като е формулирана целта – да се установят възприемането, опита и предизвикателствата пред учителите при приобщаването на ученици със СОП в общообразователната система на Гърция, са очертани пет ключови тематични кръга, които са развити в съответните блокове въпроси: нагласи на учителите, възприемана компетентност и самоефективност, училищна и административна подкрепа, практически предизвикателства, срещани в класните стаи и системни и учебни условия.

Фокусът на изследването е идентификация на факторите, които улесняват или пречат на прилагането на приобщаващите практики. Нещо повече, изследват се корелациите между очертаните пет тематични области и се търси дали съществуват значими различия, свързани с различни демографски характеристики, а също с наличие на предишно обучение и с броя на деца със СОП в класа.

По-нататък са формулирани много ясно 7 изследователски въпроса, релевантни към очертаните тематични области, както и хипотезите, които ще се верифицират.

Много сполучливо са подрани методите за набиране на информация и те са подробно описани и е обоснован изборът за комбинираното им използване. Количественият компонент включва анкети със структурирани въпросници с 271 учители, преподаващи широк спектър дисциплини в публични училища и работещи в различни региони и в различни образователни степени. Участието в анкетата е на доброволни начала като въпросникът е бил разпространен в професионални мрежи, социални медии, мейлинг листи и пр. Следва да се отбележи вниманието, което е отделено на етичните аспекти при провеждане на изследването. Качествените методи са използвани за провеждане на десет полуструктурирани интервюта с родители на деца със СОП. Интервюираните са подбрани целенасочено, така че да се осигури разнообразие по пол, години с опит, регион. Сценариите на интервютата следват ключовите теми и същевременно дават възможност за съдържателно обогатяване. Интервютата са провеждани директно или дистанционно.

Част 4 на 2 глава описва подробно формирането на ивадката и тук се забелязва известно повторение на вече казано. Представен е профилът на включилите се в анкетата учители. Интерес представлява как той се съотнася към профила на цялата съвкупност учители, но такава информация очевидно едва ли изобщо е налична. Самата авторка казва, че извадката не е представителна, но в нея присъстват представители на най-различни групи, обособени по признаци като пол, възраст, образователно равнище, професионален опит, наличие/липса на специализирано обучение, състав на обучаваните ученици, географска локация и пр.

Много ценна и рядко срещана в работи на докторанти е 5 част, която разглежда **надеждността и валидността**. Използвана е компетентно Алфа на Кронбах. Направено е тестване на въпросника. Като цяло, личи много прецизно разработен дизайн на изследването. Представен е въпросникът, който следва тематичните центрове и дава възможност за събиране на доста изчерпателно покриваща ги информация.

Сценариите за интервютата са изградени по пет оси и съдържат 12 открити въпроса и дават пълна възможност за събиране на информация, позволяваща анализ в дълбочина на темата.

3 глава от дисертационния труд, озаглавена „**Резултати**“ представя и анализира събраната емпирична информация.

От описанието на обработката на количествената информация се вижда много добро владение на съвременни статистически методи. Ползвани са t-tests, one-way ANOVA tests, LSD post hoc сравнение, коефициент на Пирсън. Прилагането на тези методи е позволило идентифицирането на модели в перцепцията, установяване на статистически значими групови различия и изследване на връзките между основните конструкти, свързани с приобщаващото образование .

Специална част (осма) от тази трета глава е посветена на интервютата с родителите на деца със СОП. В нея се обобщава информацията, разкриваща една богата и многообразна картина, включваща такива съществени аспекти като родителската мотивация за избор на училище, подготвеността на училището и структурите за подкрепа, комуникацията и сътрудничеството, отношенията със съучениците и приобщаването в класа, бариерите, които пречат да бъде то ефективно, родителски съображения и препоръки.

В Заключението експлицитно са изложени основните изводи и те директно са свързани с изследователските въпроси, очертаните тематични центрове и хипотезите – нещо, което прави изключително добро впечатление.

Друг елемент, който безусловно показва високата компетентност на авторката е отчетливото формулиране и обосноваване на насоки за бъдещи изследвания, на конкретни изследователски линии.

В изпълнение на поставените пред дисертационния труд задачи, са формулирани и поредица **препоръки** за укрепване на приобщаващото образование в Гърция, между които подобряване на обучението на учителите и професионалното развитие, институционално и административно укрепване: насърчаване на съвместните практики: редовните интердисциплинарни срещи между общообразователни учители, специални педагози и училищни психолози трябва да бъдат институционализирани; установяване на структурирани канали за комуникация между училищата и родителите, наличие на по-последователна и дългосрочна национална стратегия за приобщаване

В обобщение, **постиженията и приносите** на дисертантката могат да се резюмират като:

Научно-теоретични:

Направено е **първото в Гърция** цялостно, широкообхватно изследване на включването на деца със СОП в общообразователните училища. При това е приложен интердисциплинарен подход, благодарение на което с използването на концептуалния и понятиен апарат на няколко науки, процесите са обхванати многостранно, в различни техни аспекти и взаимовръзки, представена е адекватна, многопланова и задълбочена картина на проблемите, съпътстващи приобщаващото образование в гръцките училища.

Определено принос към теорията е разработената теоретична рамка, която обединява исторически, правни, концептуални и социологически перспективи към специалното образование и приобщаващото образование в гръцката образователна система.

В работата присъства (макар и не специално визуализиран) комплексен **теоретичен модел** на приобщаващото образование, който е не само принос към теорията, но и надеждна основа за емпирични изследвания. Прецизно разработеният **пълен дизайн** на емпиричното изследване на авторката дава възможност за повторението му и за сравнение на резултатите и в ъв времеви, и в пространствен план.

Приложни:

Изследването дава **адекватна картина на реалността**, което е изключително важно от гледна точка на вземането на решения и предприемането на действия. Комбинирането на количествени и качествени методи е позволило едновременно и да се очертаят количествени параметри, и да се вникне в дълбочина, да се видят процесите и проблемите от позициите на различни актьори в образователния процес. Така се представя една многоаспектна картина на процеса, на ролята и възможностите на различните актьори, на бариерите и проблемите.

В резултат на изследването са **формулирани редица препоръки с приложен характер**, които да допринесат за оптимизиране на приобщаването на деца със СОП в общообразователната система. В този смисъл много полезно е и представянето на добри практики във Финландия и Италия.

Обоснована е **ключовата роля на учителите** и училищното ръководство, което е важно за определяне на посоката, в която трябва да се насочат основните усилия и ресурси, за да се постигне най-голям напредък в процеса на приобщаване.

Отражение на научните публикации на кандидата в литературата

Авторката има три публикации по темата на дисертационния труд. Международният характер на изданията прави публикациите достъпни за широка аудитория. Предвид на това, може да се каже, че те имат своята видимост.

Критични бележки на рецензента по представените трудове

Изключително удовлетворена съм от представения дисертационен труд. Критични бележки нямам. Имам въпрос. По мнение на дисертантката, доколко се е отразило върху отговорите на учителите придържането към социално желателното и зададената в политическите и управленски документи линия.

С оглед издаване на дисертационния труд, което считам за много нужно и на бъдещите изследвания, имам няколко препоръки.

В частта „Условия за образователно приобщаване на ученици с увреждания в масовите училища“ да се направи групиране и систематизиране на условията.

В края на първа глава разработеният описателно модел да се представи и визуално, напр. във вид на схема. Това би допринесло за по-доброто и ясно възприемане.

Да се види при кои въпроси от анкетата е подходящо да се въведе конкретизация – напр. при въпрос В7 – по вид на ползите – социални, когнитивни.

Що се отнася до бъдещата изследователска дейност, то самата авторка е очертала много точно насоките – “разширяване на проучването към по-широк кръг образователни и социални контексти – малки населени места, уязвими общности в периферни региони, както и училища с различни профили (професионални гимназии, специализирани училища, вечерни и дистанционни форми)” и лонгитюдни изследвания. Искрено ѝ пожелавам скоро да се появят възможности за реализацията им. Като продължение на националните изследвания да се предприемат и международни сравнителни. Още повече, че преди няколко години бе защитен дисертационен труд (Поля Христова) на сходна тема, относим към българската реалност.

Заклучение

Представените материали напълно отговарят на изискванията на ЗРАС. Дисертационният труд е на много високо научно ниво и съдържа както теоретични, така и приложни приноси. Това ми дава основание напълно убедено да гласувам за присъждане на Елисавет Каматаки на образователната и научна степен „Доктор“ по социология, по професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата.

15.06. 2026г.

проф. дсн Анна Мантарова

REVIEW

by Prof. Anna Ivanova Mantarova, DSc,
Institute of Philosophy and Sociology at the
Bulgarian Academy of Sciences,
of the dissertation on the topic

“INCLUSION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN MAINSTREAM SCHOOLS IN THE REPUBLIC OF GREECE”

by author

Elisavet Apostolos Kamataki

for the award of the educational and scientific degree "Doctor"
in the professional field

3.1 Sociology, Anthropology and Cultural Sciences

Reason: The review was prepared in connection with Order No 1062/22.04.2026 of the Rector of Southwestern University "Neofit Rilski" for appointing members of the Scientific Jury.

General description of the submitted materials

Along with the dissertation (in English), a European-style CV and an abstract in Bulgarian and English are also submitted.

In the CV, it can be seen that Elisavet Kamataki has a Master's degree in "Education of Children with Special Educational Needs" from the University of Nicosia. She has completed several seminars, including adult education, intercultural education, etc., which has allowed her to build a broader and multifaceted vision of education and the current processes in it. She has been working as a secondary school teacher for nineteen years, and for the last eight years she has been working with children with SEN, which has undoubtedly given her the opportunity to become thoroughly familiar with the problems "from the inside".

Kamataki has presented a dissertation in a volume of 242 pages (in English), including a List of Figures (52), a List of Tables (59), the main text consisting of a theoretical part (one chapter) and a research part (two chapters), Conclusion, Sources used – 205 titles and two Appendices – Appendix 1 Questionnaire for teachers in

English and Greek and Appendix 2 Questionnaire for parents of children with SEN enrolled in general education schools (in English).

The bibliography is extremely rich. It contains 205 sources – scientific publications, documents, publications and materials of international organizations – UN, UNESCO, WHO, etc.

The abstract meets the regulatory requirements and established standards both in terms of structure and content. The author has managed to summarize and present the main points of the dissertation well, emphasizing the main conclusions and research results.

The contributions are correctly formulated.

Three publications on the topic of the dissertation are indicated.

Content analysis of the dissertation work and the candidate's achievements

In the *Introduction*, the author highlights the complex and multifaceted nature of the problem of education of children with SEN, situated at the intersection of educational theory, politics and practice, and exactly as such makes it the focus of her interdisciplinary research.

The author sees the relevance and importance of the research undertaken, which aims to present the complexity of inclusive education in the Greek context, in two directions – academic (theoretical) and practical. In theoretical terms, inclusive education is interpreted as the product of a transformative approach, arising from the principles of equality, participation and respect for diversity, characteristic of the modern state. In this approach, the school is redefined as a space for all and the boundaries between general and special education are blurred. In practical terms, the author sees inclusive education as the most serious challenge facing educational reform in Greece.

In the Introduction, the author defines the core research problem of her dissertation - the persistent gap between the legislative framework that promotes inclusion of children with SEN and its uneven realization in Greek schools. The choice of an interdisciplinary nature of the study - basing it on sociology and in particular on the sociology of education, theory of inclusive education, conceptualization of disabilities and theory of education and educational policies, is

justified by the complex nature of the problem. Further in the introduction the aim of the study, the tasks, the hypotheses, the methods that will be used are presented.

The main objective is to provide a comprehensive analysis of the inclusion of children with special educational needs (SEN) in mainstream schools in Greece, by analyzing the relevant theoretical concepts and examining the practical forms of their implementation. Through this multifaceted approach, the study will offer evidence-based conclusions that will contribute to the development of policies and educational practices.

The objective is precisely and comprehensively decomposed into separate tasks, through the solution of which it will be realized.

1. To review the theoretical and conceptual frameworks underpinning inclusive education and special education.

2. To trace the historical evolution and legislative development of special education and inclusion in Greece.

3. To examine teachers' attitudes, self-efficacy, and perceived challenges in implementing inclusion.

4. To explore the institutional, administrative, and systemic supports available to teachers.

5. To compare quantitative and qualitative findings to formulate evidence-based recommendations for educational policy and practice.

Furthermore, the methods used to collect empirical information – quantitative and qualitative – are presented: a survey among teachers in Greek primary and secondary schools and semi-structured interviews with parents of children with SEN.

The limitations of the study are defined – the possibility of influencing the responses to social desirability, subjectivity, conditioned by individual awareness, impossibility of achieving representativeness.

A particularly high positive assessment should be given to the choice of an interdisciplinary approach to carrying out the study and the combined use of quantitative and qualitative methods for collecting information. It is exactly the interdisciplinary approach that can provide an adequate multifaceted and in-depth picture of the problem. The combination of quantitative and qualitative methods allows for in-depth insight and to outline, albeit indicative, quantitative parameters.

It should also be said that the tasks formulated in this way cover a wide range of inherently different aspects of the problem and their implementation will provide a

multifaceted picture that will enrich the theory and contribute to the implementation of appropriate practices.

The first theoretical part of the dissertation consists of one chapter, entitled "*Literature Review*", which provides the theoretical foundation of the study. Its individual parts have a different nature depending on the specific subject of analysis.

In the first part, "*The Concept of Special Education*", after reviewing the change in the treatment of people with disabilities in historical terms, the connection with beliefs and values and with the development of society as a whole is drawn.

The second part, "*The Development of Special Education in Greece*", provides an overview and assessment of the development of education for children with SEN in Greece and finds that, compared to other European countries, state care and social support for the education of these children is somewhat lagging behind. The main objective and subjective factors for this uneven and relatively slow development are also identified. The social context is outlined - the political situation in the years, dictatorial regimes, civil war, educational policy, insufficient cooperation between institutions dealing with people with disabilities, prejudices in society, lack of specific training of teachers.

The author distinguishes the stages of this development and traces what has been done during each of them. She dwells in detail on the regulatory acts that paved the way for children with SEN to enter mainstream schools. She examines in detail the period after 1990, when the Greek regulatory framework was harmonized with European legislation and practices. Another key year is 2012, when Greece ratified the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, which provided a tangible impetus for taking serious steps to optimize the education of children with SEN.

The third part, "*Legislation Governing Special Education and Training in Our Country*" places special emphasis on the 1981 Law, highlighting its key role and positive consequences in terms of education, social integration and professional activity of people with disabilities. At the same time, criticisms of the law are also presented, namely the division of students and the marginalization of those with disabilities.

Another significant point is a new law from 1985, which assigns certain functions to the state and leads to a number of practical changes - e.g. Braille textbooks, teaching foreign languages, etc. The author sees serious new steps in the

laws adopted in 2000 and 2008, and along with their positive contribution, she also identifies their weaknesses (parallel functioning of special education, excessive centralization, etc.), which have a holding back effect on children with SEN receiving adequate education.

The institutional structures, their functions and responsibilities are also presented and analyzed.

Part 4 ***“Conceptual approach to disabilities”*** is dedicated to the various models of disabilities (Medical, Social, Rights Model, as its continuation) that are the foundation of policies. Taking into account the topic of the dissertation, an analysis of the models from the perspective of the education of children with SEN is presented. The author accepts the conclusion that the creation and functioning of special schools based on the medical model has not helped students with disabilities, but on the contrary – has reinforced the inability of the education system and schools to provide equal educational opportunities to all children, including children with disabilities.

Thus, the education of students with disabilities in special schools has created conditions for social exclusion and has not ensured equal access to social benefits for all students.

In contrast, The Rights Model places the right to education at the center of attention, and it is in this direction that the implications of this model are particularly significant. The author concludes that this model supports an educational approach that sees diversity as a resource rather than a problem.

Part 5, ***“Clarification of the Terms: Integration – Inclusion – Co-education”*** examines terminological issues in detail. It outlines the distinction between integration, as an one-sided process, and inclusion, as a two-sided process, and clarifies the essence of inclusive education, which presupposes the need for radical changes on the part of the school.

The sixth part, entitled ***“From Integration to Inclusion. Good Practices”***, presents the three types (rather levels) of integration - first - in special classes in schools, second - in separate classes, but in which children have the opportunity to communicate and interact during breaks, events, excursions, and third - functional integration - all students have the same program.

The principles on the basis of which since the 1990s inclusion has become not only a concept but also a trend in educational practices are set out.

The good examples of Finland with three-level support – general, intensified and special, including multi-professional cooperation and individualized planning, and of Italy – with a support teacher working alongside the classroom teachers and with institutionalized shared responsibility are examined in great detail. The main elements of these good practices that contribute to the achievement of positive results are outlined, with special attention being paid to the specialized training of teachers.

As a natural continuation, Part 7 ***“Conditions for educational inclusion of students with disabilities in mainstream schools”*** appears. Based on a review of numerous publications, it lists a wide range of diverse conditions – the perception of differences, teacher training and qualification, the experience of the school as a whole, normative changes, changes in attitude and atmosphere, cooperation with the community and family.

In Part 8 ***“Benefits and Difficulties of Inclusive Education”*** the benefits for teachers, for students (with and without SEN), for communities in various aspects are examined in detail. Special emphasis is placed on particularly significant benefits for children in terms of integration into society - for those with SEN in terms of interpersonal communication, in an emotional sense, in behavior. For other children - acceptance of diversity as a normal environment.

Difficulties of various nature also have been identified - psychological, systemic and logistical (need for sufficient material, time and information resources).

Special attention is paid to the need for additional training for teachers, whose self-assessment of the level of their professional preparation in the scope of inclusive pedagogy and the confidence are essential for success in their work.

At the same time, the theses that adapting to the abilities of children with SEN negatively affects the learning of other students are not ignored, and it raises a key challenge - to teach in a way that ensures that the inclusive classroom is intellectually stimulating for all students

Part 9 ***“Parental Attitudes towards Inclusive Education: Support, Concerns and Consequences”*** presents and argues that inclusion should not be seen as a static accommodation solution, but rather as a continuous process of dialogue, collaboration and improvement in which parents are key partners. Based on a review of a number of studies, the factors that determine parents’ attitudes towards inclusive education are summarized and critical areas that require systematic attention are outlined.

Building on previous work, in Part 10, “**Strategies for Creating Successful Inclusion**” the author outlines the necessary conditions for the successful implementation of inclusive education. Taking into account the complexity and multidimensionality of the process, a conclusion is drawn about the need to integrate a number of interrelated strategies. The key emphasis is on systematic teacher training to increase their competence.

Part 11 “*The Concept of Training in Special Education*” outlines, using research already conducted and the opinions of learners, what kind of training teachers need. The urgent need for it is justified by the insufficient training of pedagogical staff in this narrowly specialized field and the increasing number of such children in general schools as a result of the new policy.

The second, Research part, consists of two chapters. The first of them – Chapter 2, is entitled “*Empirical Methodology*”.

It presents the design of the two empirical surveys conducted by the author in a very professional and precise manner. In separate parts, the purpose, research questions and hypotheses, methods for collecting information are consistently presented, the sample is described, the reliability and validity of the study is argued, the questionnaires for the survey and interview are given, and the field research is described.

After formulating the objective – to investigate teachers’ perceptions, experiences, and challenges regarding the inclusion of students with special educational needs (SEN) in mainstream educational settings in Greece, five key thematic areas were outlined, which were developed in the relevant blocks of questions: teacher attitudes, perceived competence and self-efficacy, school and administrative support, practical challenges encountered in classrooms, and systemic and curricular conditions

The focus of the study is to identify factors that facilitate or hinder the implementation of inclusive practices. Furthermore, the correlations between the five thematic areas outlined are examined and whether there are significant differences related to different demographic characteristics, as well as to the presence of previous education and the number of children with SEN in the class.

Further, 7 research questions relevant to the outlined thematic areas are formulated very clearly, as well as the hypotheses that will be verified.

The methods for collecting information are very successfully developed and they are described in detail and the choice for their combined use is justified. The quantitative component includes surveys with structured questionnaires with 271 **teachers** teaching a wide range of subjects in public schools and working in various regions and at different educational levels. Participation in the survey is voluntary, as the questionnaire was distributed in professional networks, social media, mailing lists, etc. It should be noted the attention paid to ethical aspects in conducting the study. Qualitative methods were used to conduct ten semi-structured interviews with parents of children with SEN. Interviewees were purposefully selected to ensure diversity in terms of gender, years of experience, and region. Interview scripts followed key themes while allowing for content enrichment. Interviews were conducted in person or remotely.

Part 4 of Chapter 2 describes in detail the formation of the sample and here there is some repetition of what has already been said. The profile of the teachers who participated in the survey is presented. It is interesting how it relates to the profile of the entire group of teachers, but such information is apparently hardly available at all. The author herself says that the sample is not representative, but it includes representatives of a variety of groups, distinguished by characteristics such as gender, age, educational level, professional experience, presence/absence of specialized training, composition of the students being taught, geographical location, etc.

Very valuable and rarely found in doctoral works is the 5th part, which considers reliability and validity. Cronbach's Alpha was used competently. The questionnaire was tested. Overall, a very precisely developed research design is evident. The questionnaire is presented, which follows the thematic centers and allows for the collection of information covering them quite comprehensively.

The interview scenario is built on five axes and contain 12 open-ended questions and provide full opportunity for the collection of information, allowing for an in-depth analysis of the topic.

Chapter 3 of the dissertation, entitled "*Results*", presents and analyzes the collected empirical information.

The description of the processing of quantitative information shows a professional use of modern statistical methods. T-tests, one-way ANOVA tests, LSD post hoc comparison, Pearson coefficient were used. The application of these methods allowed the identification of patterns in perception, the establishment of

statistically significant group differences and the study of the relationships between the main constructs related to inclusive education.

A particular part (eight) of this third chapter is dedicated to interviews with parents of children with SEN. It summarizes the information, revealing a rich and diverse picture, including such essential aspects as parental motivation for choosing a school, school readiness and support structures, communication and cooperation, relationships with classmates and inclusion in the classroom, barriers that prevent it from being effective, parental considerations and recommendations.

The Conclusion explicitly states the main conclusions and they are directly related to the research questions, the outlined thematic centers and the hypotheses – something that makes an extremely good impression.

Another element that unconditionally shows the author's high competence is the clear formulation and justification of directions for future research, for specific lines of inquiry.

In fulfillment of the tasks set for the dissertation, a series of recommendations have been formulated to strengthen inclusive education in Greece, including improving teacher training and professional development, institutional and administrative strengthening: promoting joint practices: regular interdisciplinary meetings between general education teachers, special educators and school psychologists should be institutionalized; establishing structured channels of communication between schools and parents, the presence of a more coherent and long-term national strategy for inclusion.

Contributions of the dissertation work

In summary, the achievements and contributions of the doctoral candidate can be summarized as:

Theoretical:

It is the first comprehensive, wide-ranging study of the inclusion of children with SEN in mainstream schools was in Greece. An interdisciplinary approach was applied, thanks to which, by using the conceptual and conceptual apparatus of several sciences, the processes were covered in a multifaceted manner, in their various aspects and interrelationships, and an adequate, multifaceted and in-depth picture of the problems accompanying inclusive education in Greek schools was presented.

A definite contribution to the theory is the developed theoretical framework, which unites historical, legal, conceptual and sociological perspectives on special education and inclusive education in the Greek education system.

The work presents (although not specifically visualized) a complex theoretical model of inclusive education, which is not only a contribution to the theory, but also a reliable basis for empirical research. The precisely developed full design of the author's empirical research allows for its repetition and for comparison of the results both in time and in space.

Applied:

The research provides an adequate picture of reality, which is extremely important from the point of view of decision-making and implementation of various practices. The combination of quantitative and qualitative methods has allowed both to outline quantitative parameters and to delve into depth, to see the processes and problems from the positions of different actors in the educational process. Thus, a multi-faceted picture of the process, the role and opportunities of different actors, barriers and problems is presented.

As a result of the study, a number of recommendations of an applied nature have been formulated, which should contribute to optimizing the inclusion of children with SEN in the mainstream education system. In this sense, the presentation of good practices in Finland and Italy is also very useful.

The key role of teachers and school administrators is substantiated, which is important for determining the direction in which the main efforts and resources should be directed in order to achieve the greatest progress in the inclusion process.

Reflection of the candidate's scientific publications in the literature

The author has three publications on the topic of the dissertation work. The international nature of the issues makes her articles accessible to a wide audience. Given this, it can be said that they have their visibility.

Critical notes and recommendations

I am extremely satisfied with the presented dissertation. I have no critical remarks. I have a question. In the opinion of the author, to what extent are teachers' responses influenced by social desirability and the desire not to contradict the officially established line?

With a view to publishing the dissertation, which I consider very necessary for future research, I have several recommendations.

In the part "Conditions for educational inclusion of students with disabilities in mainstream schools", to group and systematize the conditions.

I suggest that the developed descriptive model at the end of the first chapter, be presented visually, e.g. in the form of a graphics. This would contribute to better and clearer perception.

To assess which questions it is useful to specify - e.g. in question B7 - by type of benefits - social, cognitive, etc.

As for future research, the author herself has outlined the guidelines very precisely – “expanding the study to a wider range of educational and social contexts – small settlements, vulnerable communities in peripheral regions, as well as schools with different profiles (vocational high schools, specialized schools, evening and distance learning forms)” and longitudinal studies. I sincerely wish her that opportunities for their implementation will soon appear. As a continuation of national studies, international comparative studies should also be undertaken. Moreover, a few years ago a dissertation (Polya Hristova) was defended on a similar topic, relevant to the Bulgarian reality.

CONCLUSION

The submitted materials fully meet the requirements of the Academic Staff Development Law. The dissertation work is of a very high scientific level and contains both theoretical and applied contributions. This gives me reason to vote with full conviction for awarding Elisavet Kamataki the educational and scientific degree "Doctor" in sociology, in the professional field 3.1 Sociology, Anthropology and Cultural Sciences.

15th June 2026.

Prof. DSc Anna Mantarova